

Sudėtinio termino dėmenų ir apibrėžties subordinacija: vieno atvejo analizė

AUŠRA RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0001-8655-7333>

ANOTACIJA

Kiekvienas terminas turi turėti apibrėžtį – konstruktyvaus susitarimo rezultatą. Apibrėžties turinys priklauso nuo sąvokos apimties – pasikeitus (pamažėjus ar padaugėjus) ja įvardijančių bendrųjų ir skiriamųjų požymių skaičiui, gali pasikeisti (būti patikslintas – susiaurintas ar išplėstas) ir apibrėžties turinys. Rašant tos pačios sąvokos apibrėžtį tam tikros dalykinės srities specialistų gali būti fiksuojami ne tie patys sąvokos požymiai. Tokį nevienodumą lemia skirtinga specialistų patirtis, žinios, išsilavinimas, sąvokos suvokimas, galų gale – net vaizduotė. Straipsnyje, remiantis pavyzdžiais, pirmąkart plačiau nagrinėjama sudėtinio termino dėmens (-ų) ir apibrėžties subordinacija.

ESMINIAI ŽODŽIAI: terminas, sąvoka, termininė reikšmė, apibrėžtis, sudėtinis terminas.

ABSTRACT

Every term must have a definition – the outcome of a constructive agreement. The content of the definition depends on the scope of the concept. After the number of basic and distinguishing features reflected by it changes (decreases or increases), the content of the definition may change as well (it may be updated, i.e. narrowed or expanded). When the definition of the same concept is being created, the professionals of a certain field may choose slightly different features to define the same concept. Such inconsistency may be determined by the difference in their experience, education, concept perception, and even imagination. Referring to specific examples, the article presents the first more in-depth analysis addressing the relationship of subordination between the constituent component(s) of a combinative term and its definition.

KEYWORDS: term, concept, terminological meaning, definition, combinative term.

ĮVADINĖS PASTABOS

Terminų žodynų rengimo praktikoje susiduriama su įvairiomis sudėtingomis situacijomis, pvz., tam tikros žmonių veiklos srities kalboje vartojama sąvoka iš viso neturi pavadinimo (termino), todėl tenka jį sukurti arba vartoti skolinį, jeigu toks yra. Kartais tenka rinktis tarp jau beveik prigijusio sąvokos pavadinimo ir naujo. Būna atvejų, kai reikia spręsti sudėtinio termino gramatinio ryšio (derinamojo, valdomojo ar šliejamojo) pasirinkimo klausimą ir pan. Tačiau visais atvejais tam tikros srities termino turinį padeda atskleisti termininė reikšmė, t. y. reikšmė, būdinga žodžiui tam tikros srities terminijoje (Kvašytė 2005: 53).

Šio straipsnio tikslas – panagrinėti tam tikro tipo sudėtinio termino dėmens (-ų) ir apibrėžties subordinaciją¹. Pasirinktas objektas – sudėtiniai terminai su pagrindiniu dėmeniu *aprranga* ir *batai*, pateikiami Lietuvos Respublikos terminų banke arba rasti „Šaltiniuose“ nurodytoje literatūroje.

Straipsnyje keliami šie uždaviniai:

- 1) apžvelgti, kaip apibrėžtis suprantama pasirinktuose lietuvių ir užsienio kalbininkų darbuose ir kokie reikalavimai joms keliami;
- 2) remiantis lietuvių ir užsienio kalbotyros literatūra, išskirti dažnesnius apibrėžčių tipus;
- 3) atskleisti sudėtinio termino dėmens (-ų) pasirinkimo ir apibrėžties subordinacijos santykį.

Rašant straipsnį taikomi analitinis ir lyginamasis metodai. Papildoma informacija pateikiama paveiksluose.

1. APIBRĖŽTIES SAMPRATA

Kuris laikas terminologijoje vartojamas terminas *apibrėžtis* (Jakaitienė 2005: 24; 2010: 183 ir kt.), o terminas *apibrėžimas* pateikiamas kaip sinonimas (Kvašytė 2005: 12 ir kt.), kaip ir tarptautinis terminas *definicija*² (Kvašytė 2005: 12). Kalbininkas Jonas Klimavičius pastebi, kad su „Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymu (2003 m. gruodžio 23 d.

¹ Subordinacija šiame straipsnyje suprantama kaip *priklausymas*, plg. *subordinacija* – 1. ko nors nuo ko nors priklausymas (TŽŽ 2007: 1049; 2013: 781). Terminas *subordinacija* dažniausiai vartojamas sintaksėje, kalbant apie sintaksinius ryšius „tarp sakinio sandaros vienetų, kurių vienas (priklausomasis) priklauso nuo kito (pagrindinio) ir tik per pagrindinį įtraukiamas į sakinį“ (LKE 1999: 509; plg. Gaivenis, Keinys 1990: 160). Vietoj jo dažniau vartojamas lietuviškas atitikmuo *prijungimas*.

² Įdomu tai, kad 2005 m. išėjusioje *Kalbos patarimų* knygelėje *Leksika: skolinių vartojimas* vietoj žodžio *definicija* siūloma pirmenybę teikti žodžiams *apibrėžtis*, *apibrėžimas* (KP L1 2005: 40), o 2013 m. išspausdintame antrajame papildytame ir pataisytame knygelės leidime – tik *apibrėžtis* (KP L1 2013: 22).

Nr. IX-1950) vietoj *apibrėžimo* valdingai įsiveržė jau nuo RLŽ 1932 321³ žinoma ir nemažai vartota (S. Šalkauskio ir kt.) *apibrėžtis*“ (Klimavičius 2005: 248). Mokslinės lietuvių terminologijos teorijos kūrėjo Stasio Šalkauskio manymu, *apibrėžimas* yra „sudaiktavardintas (ad modum substantiae) veiksmo“ *apibrėžti* pavadinimas, o terminas *apibrėžtis* reiškia įvykdytą veiksmą, yra apibrėžimo išdava (Šalkauskis 1991: 204). Matyt, terminas *apibrėžimas*, ilgą laiką vartotas terminologų darbuose, pakeistas terminu *apibrėžtis*, siekiant išvengti dvireikšmiškumo – mat terminu *apibrėžimas* gali būti įvardijamas ir veiksmas (abstrakti reikšmė), ir veiksmo rezultatas (konkreči reikšmė). Terminologo Stasio Keinio manymu, tvarkant terminiją, „[K]onkrečios reikšmės vediniai darytini su atitinkamiems darybos būdams būdingomis priesagomis ar galūnėmis“ (Keinys 2005: 25), kaip tik todėl priesagos *-tis* vedinys *apibrėžtis* parankesnis.

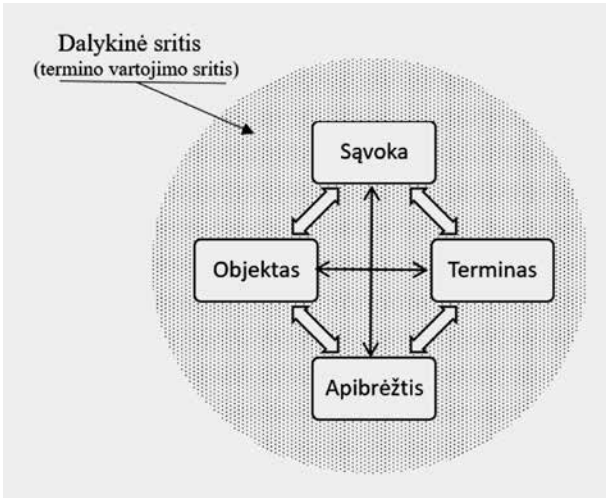
Reginos Kvašytės parengtame *Mokomajame terminologijos žodynyje* rašoma, kad *apibrėžtis* – tai „išsamus žodinis apibūdinimas, atspindintis termininės reikšmės⁴ branduolio semas ir nusakantis sąvokos turinį, kuriuo tam tikru abstrakcijos lygmeniu atskleidžiami esminiai požymiai, skiriantys ją nuo gretimų sąvokų“ (Kvašytė 2005: 13). Lietuvos standarte LST ISO 1087-1:2005 *Terminologijos darbas. Aiškinamasis žodynas. 1 dalis. Teorija ir taikymas* terminas *apibrėžtis* – tai „sąvoką apibrėžiantis aprašomasis teiginys, padedantis ją skirti nuo susijusių sąvokų“ (TB). Panašiai apibūdinama ir *Terminologijos vadovėlyje*, skirtame Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos departamento vertėjams: *apibrėžtis* – „sąvoką aprašantis teiginys, padedantis ją skirti nuo kitų sąvokų. Ji turi apibrėžti sąvoką kaip unikalius požymių derinio ir unikalią objektų aibę žymintį vienetą“ (TV 2006: 16). Taigi, apibrėžtimi tiksliai nusakoma arba apibūdinama tam tikros dalykinės srities sąvoka, tam tikri ja įvardijamo objekto požymiai, o pačią sąvoką dalykinėje srityje perteikia kalbiniai (paprastai terminai) ar nekalbiniai (įvairūs simboliai) ženklai (1 pav.).

Panašiai apibrėžtis suprantama ir studentams skirtoje Ilonos Mickienės ir Birutės Briaukienės mokymo priemonėje *Lietuvių terminologijos aspektai*. Tik čia vartojamas terminas *apibrėžimas*. Jis apibūdinamas kaip „sąvokos turinio atskleidimas, t. y. sąvokos atspindimų daiktų, reiškinių esminių požymių nurodymas“ (Mickienė, Briaukienė 2016: 18).

³ Omenyje turimas leksikografo Jono Barono parengtas *Rusų lietuvių žodynas* (Kaunas: Spindulys) – aut. past.

⁴ Čia ir toliau išretinta žodyno autorės R. Kvašytės.

1 pav. Objekto, sąvokos, apibrėžties ir termino santykis

Kalbotyros terminų žodyne pateikiamas terminas *apibrėžimas* bei jo tarp-tautinės kilmės sinonimas *definicija* ir apibrėžiamas taip: „Loginis veiksmas, kuriuo atskleidžiami esminiai objekto požymiai ir jis atskiriamas nuo kitų jam gretimų objektų. Apibrėžimas turi būti adekvatus, t. y. tarp apibrėžiamosios ir apibrėžiančiosios sąvokos turi būti lygiavertiškumo santykis. Apibrėžimas neturi būti nei per platus, nei per siauras. Be to, jame neturi būti rato, t. y. apibrėžiamasis objektas negali būti apibrėžiamas sąvoka, kuri pati pasidaro aiški tik iš pačios apibrėžiamosios sąvokos arba apibrėžiančioji ir apibrėžiamoji sąvokos yra tos pačios“ (Gaivenis, Keinys 1990: 22). Kaip matyti, apibrėžties samprata papildoma ir praktinėmis rekomendacijomis, nurodomi galimi trūkumai, akcentuojamas apibrėžiamosios ir apibrėžiančiosios sąvokos priklausymas viena nuo kitos, kitaip tariant – apibrėžtyje reikia pateikti tuos požymius, kurie tiksliai (nei per plačiai, nei per siaurai ar kt.) atskleidžia termino turinį.

Kaip loginis veiksmas *apibrėžimas* apibūdinamas ir *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje*: „Loginis veiksmas, kuriuo nustatoma kriterijai tiriamajam objektui nuo kitų objektų atskirti nurodant jo specifiką ir vartojamos arba įvedamos kalbinės išraiškos reikšmė“ (VLEe)⁵. Enciklopedijoje pabrėžiama, kad nors kiekvienas mokslas formuluoja savo sąvokų apibrėžtis, tačiau visi vartoja logikos sukurtas apibrėžties priemones. Taigi, ne išim-

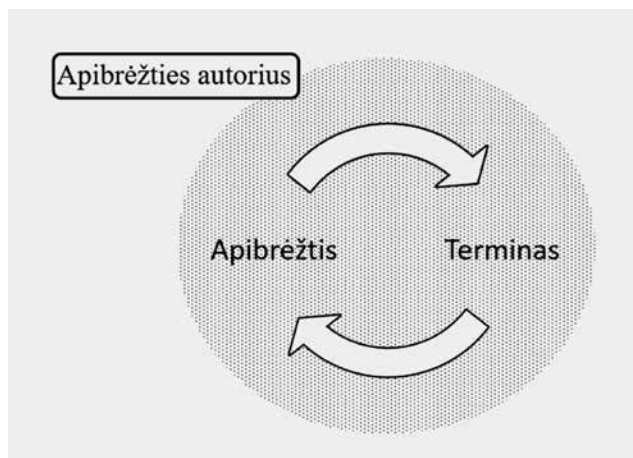
⁵ Žr. prieigą internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/apibrezimas> [žiūrėta 2021-07-05].

tis – ir terminologijos mokslas. Kaip tik todėl trumpai prisiminkime, kaip nagrinėjamas dalykas suprantamas logikoje. Čia veiksmo rezultato reikšme vartojamas veiksmožodinis priesagos *-imas* vedinys *apibrėžimas* (lot. *definitio*) ir aiškinamas kaip tam tikras teiginys, tiksliau – jo rūšis. Teiginį sudaro trys dalys: apibrėžiamoji (lot. *definiendum*), apibrėžiančioji (*definiens*) ir jungiančioji, paprastai reiškiamą tokiais žodžiais kaip *yra*, *vadinama*, *reiškia* ir pan. Apibrėžiamoji sąvoka, kaip jau užsiminta, nusako tam tikrą objektą, o apibrėžiančioji – esminius jo požymius, padedančius nustatyti bendrąją objekto giminę ar klasę ir kartu leidžiančius jį atskirti nuo kitų tam tikros giminės rūšių ar klasės poklasių (plačiau žr. Plečkaitis 2004: 163; Eidukienė 2009: 60; Bubelis ir kt. 2012: 116).

Kaip matome iš šaltinių, nors *apibrėžtis* (ar *apibrėžimas*, nes vartojama sinonimiškai) apibūdinama šiek tiek skirtingais žodžiais – vienur kaip *loginis veiksmas*, kitur kaip *žodinis apibūdinimas* ar *teiginys*, tačiau visuose nurodoma, kad apibrėžtis tiksliai nusako arba apibūdina sąvoką, visur akcentuojami ir tam tikri termino požymiai, atskleidžiantys sąvokos esmę ir (ar) nusakantys jos specifiką, unikalumą ir išskirtinumą tam tikroje dalykinėje srityje. Kalbininkai sutaria, kad terminologijoje termino apibrėžtis nėra tas pats, kas paprasto žodžio apibrėžtis žodynuose – ji pirmiausia skiriasi savo nustatytu turiniu, tikslumu. Taigi, termino esmę apibūdina santykis su juo žymima sąvoka, todėl apibrėžiant vertėtų nepamiršti, kad „[S]ąvokos apibrėžtis turi būti kuo trumpesnė ir paprastesnė, tačiau joje turi būti pateikta būtiniausia sąvoką išskirianti informacija“ (Jakaitienė 2010: 183).

Knygoje *Empfehlungen für die Terminologearbeit* rašoma, kad terminas pagal turinį ar taikymo (vartojimo) sritį aprašomas apibrėžtimi, kuri jį ir išskiria iš kitų terminų (EFT 2018: 44). Yra manančių ir šiek tiek plačiau – kad termino apibrėžtis „yra tik vienas iš termino reikšmės elementų ir nebūtinai yra išsami, nepriklausoma“ (Sager 1990: 45). Tokio požiūrio laikomasi, matyt, manant, kad atskiri terminai yra susiję vieni su kitais tam tikrais ryšiais, jie tam tikroje dalykinėje srityje sudaro terminų sistemas, ir pakitus termino sampratai (padidėjus ar pamažėjus sąvokos apimčiai) ar net terminų sistemai prireikus galima papildyti, pakeisti ir apibrėžtis. Be to, tikėtina, kad apibrėžtyse ne visada yra fiksuojami visi svarbiausi sąvokos skiriamieji požymiai, nes tai iš dalies priklauso nuo jos kūrėjo – dalykinės srities specialisto, nuo jo patirties, įvardijamo dalyko išmanymo, turimų žinių.

2 pav. Termino dėmens (-ų) ir apibrėžties subordinacijos santykis

Apibendrinant galima teigti, kad tam tikros dalykinės srities sąvokos turinį atskleisti padeda apibrėžtis. Kaip bus apibrėžiama, t. y. kokie esminiai požymiai bus išvardijami apibrėžtyje, iš esmės priklauso nuo sąvokos turinio ir apimties supratimo – kuo daugiau esminių objekto požymių žinoma, tuo apibrėžtesnis, išsamesnis sąvokos turinys. Iš 1 paveiksle pateikiamos schemos matyti, kad tam tikros dalykinės srities objektas, sąvoka, terminas ir apibrėžtis yra susiję tam tikrais subordinacijos ryšiais ir vienas nuo kito priklauso (žr. 2 pav.) – pakitus vienam iš elementų, keičiasi ir kiti.

2. APIBRĖŽČIŲ TIPAI

Terminologijoje apibrėžtys būna skirtingos. Kai kurie autoriai jų skiria ne vieną dešimtį rūšių, pvz., kaip nurodoma Julios Eduardovnos Mueller straipsnyje, Helmutas Mönke'ė jų skiria net 70 (Mueller 2016: 41), keliasdešimt jų nurodoma ir VLEe: ostensinis, nominalinis, semantinis, sintaksinis, operacinis, kontekstinis, deskriptinis (aprašomasis) apibrėžimas, apibrėžimas gimine ir rūšiniu skirtumu, nominalinis apibrėžimas ir kt. Tiesa, čia jos aprašomos kaip logikos mokslo apibrėžtys.

Lietuvių terminologas Kazimieras Gaivenis knygoje *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys* nurodo, kad lenkų terminologas Stanislovas Gajda sąvokoms apibrėžti ir paaiškinti mokslo kalboje vartoja 11 apibrėžčių rūšių, kurios gali turėti po keletą porūšių: paaiškinamosios, palyginamosios, klasikinės, genetinės (arba kilminės), operacinės, pirmapradės (arba protodefinicinės), indukcinės ir rekursinės, akivaizdžiosios, nomina-

liosios ir realiosios, kontekstinės ir leksikografinės (Gaivenis 2002: 132–133). Pats kalbininkas, bene daugiausia iš visų Lietuvos terminologų nagrinėjęs terminų apibrėžtis, skiria šešis nevienodo produktyvumo apibrėžčių tipus: „1) pilnuosius apibrėžimus (artimus loginiams apibrėžimams, vadinamiems *definitio per genus proximum et differentiam specificam*), kai pirmoje apibrėžimo dalyje nurodoma termininės sąvokos artimiausia giminė, o antroje – rūšinis skirtumas; 2) sinoniminius apibrėžimus, kai sudėtinis terminas aiškinamas vienu ar keliais tapačios arba labai artimos reikšmės atitikmenimis; 3) išvardijamuosius apibrėžimus, kai išskaičiuojami daiktai ar reiškiniai, priklausantys apibrėžiamai termininei sąvokai; 4) palyginamuosius apibrėžimus, kai po santrumpos *plg.* dedamas vienažodis arba sudėtinis terminas, kuris atskirai yra apibrėžiamas, panaudojant bet kurią kitą apibrėžimo tipą; 5) nepilnuosius apibrėžimus, kurie gali neturėti loginio apibrėžimo formos ir nurodyti tik vieną kurią termininės sąvokos ar realijos ypatybę – paskirtį, kilmę, pavidalą ir pan.; 6) nuorodinius apibrėžimus, kai nurodomi mokslinei komunikacijai teiktini norminiai terminai vietoje siaurai vartojamų profesionalizmų ar netaisyklingų ir pasenusių terminų“ (Gaivenis 2004: 114–115). K. Gaivenis šiuos apibrėžčių tipus išskyrė išnagrinėjęs visų tipų sudėtinių terminų pateikimą pokario metais išleistuose terminų žodynuose.

Kaip jau buvo galima suprasti, iš esmės apibrėžties tipas priklauso nuo mokslininko pasirinkto skirstymo pagrindo. Štai kituose šaltiniuose lietuvių kalba paprastai skiriamos *intensinės* ir *ekstensinės* apibrėžtys (Gaivenis 2002: 30; *plg.* Celiešienė, Džežulskienė 2008: 45; EFT 2018: 44–45; ISO 1087: 2019)⁶. *Intensine apibrėžtimi* (angl. *intensional definition*) laikoma tokia apibrėžtis, kuria nurodoma „artimiausia jau apibrėžta arba visiems žinoma gimininė sąvoka⁷, ir požymiai, apibūdinantys sąvokos rūšinius skirtumus“ (Kvašytė 2005: 13; *plg.* Gaivenis 2002: 30), *ekstensine* (angl. *extensional definition*) – „kuria išvardijamos vienam abstrakcijos lygmeniui priklausančių rūšinių sąvokų arba visumos sudaromosios dalys“ (ten pat; *plg.* Gaivenis 2002: 17, 30; dar *plg.* ISO 1087: 2019)⁸. K. Gaivenio

⁶ Kaip jau rašyta, šias apibrėžtis K. Gaivenis vadino pilnosiomis apibrėžtimis.

⁷ Čia ir toliau citatoje išretinta žodyno autorės R. Kvašytės.

⁸ 2019 m. parengtame tarptautiniame standarte ISO 1087: 2019 *Terminology work and terminology science – Vocabulary* (į lietuvių kalbą jis neišverstas) išskiriami du ekstensinių apibrėžčių tipai: *gimininė ekstensinė apibrėžtis* (angl. *generic extensional definition*) ir *dalių ekstensinė apibrėžtis* (angl. *partitive extensional definition*).

teigimu, „[I]ntensiniai apibrėžimai dažniausiai yra klasikiniai apibrėžimai *definitio per genus proximum et differentiam specificam*. Šiuose apibrėžimuose rūšiniu skirtumu gali eiti ne vienas, bet keli požymiai. Taip yra todėl, kad būna atvejų, kai neįmanoma rasti to vienintelio požymio, kuris apibrėžiamąjį objektą skirtų nuo visų kitų objektų ir iš esmės atskleistų jo turinį“ (Gaivenis 2002: 30).

Ne visi apibrėžčių tipai praktiniame terminologijos darbe vienodai svarbūs. Štai Reineris Arntzas, Heribertas Pichtas ir Felixas Mayeris knygoje *Einführung in die Terminologiearbeit* aprašo dvi dažniausias rūšis:

- 1) *turinio apibrėžtis* (plg.: vok. *Inhaltsdefinition*, angl. *analytical definition, intensional definition, generic definition*) perteikia termino turinį, t. y. specifinius požymius ar ypatybes, kurios gali būti priskirtos apibrėžiamam dalykui. Iš esmės tai tas pats, kas lietuvių terminologijoje laikoma jau minėta *intensine apibrėžtimi*, mat remiamasi tuo, kas jau žinoma, ir išskiriami tam tikri būtini (ne visi!) apibrėžiamos sąvokos požymiai, padedantys priderinti terminą prie jau esamos terminų sistemos;
- 2) *apimties apibrėžtis* (plg.: vok. *Umfangsdefinition*, vok. *extensionale Definition*, angl. *extensional definition*) padeda apibūdinti terminą, nurodant vienam abstrakcijos lygmeniui priklausančius požymius arba sąvokos visumos sudedamąsias dalis. Taigi, autoriai čia išskiria lietuvių terminologijos literatūroje aprašomą *ekstensinę apibrėžtį* ir akcentuoja, kad termino apimtį galima nurodyti įvairiai, pvz., išvardijant atskirus daiktus ar reiškinius, sudarančius apibrėžiamąją termininę sąvoką, arba aprašant tam tikrais simboliais, formulėmis, skaičiais ir kt. socialiais sąvokų ženklais (Arntz ir kt. 2004: 62–66).

Minėtų autorių teigimu, turinio ir apimties apibrėžtis padeda atskleisti hierarchinius sąvokų santykius, o terminams apibrėžti gali pakakti arba turinio, arba apimties parametro, nors kai kuriais atvejais sąvokos apimtis ir turinys yra susiję. R. Arntzas, H. Pichtas ir F. Mayeris tokių apibrėžčių pasirinkimą grindžia pritaikomumu praktiniame terminologijos darbe. Galima sutikti, kad tai ypač aktualu tam tikros dalykinės srities specialistams, kurie stengiasi tiksliai apibrėžti terminus.

Juan C. Sager pabrėžia, kad į praktiką orientuotame terminologų darbe galima kurti visokių tipų apibrėžtis, net jeigu jos ir neatitinka griežtų klasikinės apibrėžties turinio reikalavimų (Sager 1990: 42). Čia, matyt, vertėtų

nepamiršti to, kad dažnai bet kokios klasifikacijos remiasi tiesiog skirtingais autorių požiūriais ir, kaip jau minėta, nevienodu skirstymo pagrindu.

Ypač daug dėmesio terminų apibrėžtims, jų tipams ir reikalavimams skiria rusų terminologas Sergejus Šelovas. Jis 2003 m. išėjusioje monografijoje *Термин. Терминологичность. Терминологические определения* rašo, kad apibrėžties uždavinys yra ne patvirtinti ir ne aprašyti, o nustatyti, apibrėžti objektą ir taip išskirti jį iš kitų (Шелов 2003: 33). Kalbininkas, daugiausia remdamasis logika, apibrėžtis skirsto į penkias grupes:

- 1) *klasifikacinės apibrėžtys* (rus. *родовидовые, классифицирующие определения*), kuriose skiriama gimininė sąvoka ir jos rūšinis požymis (Шелов 2003: 37). Šios apibrėžtys skirstomos į partityvines ir totatyvines;
- 2) *išvardijamosios apibrėžtys* (rus. *перечислительные определения*), kai termino turinys atskleidžiamas išvardijant jam priklausančius elementus (Шелов 2003: 45);
- 3) *kontekstinės apibrėžtys* (rus. *контекстуальные определения*), kai termino reikšmę paaiškina tikslus visų kontekstų išvardijimas (Шелов 2003: 51);
- 4) *operacinės apibrėžtys* (rus. *операциональные определения*), kuriose atsispindi tam tikra operacinė veikla. Jos būdingos fizikos ir matematikos mokslams (Шелов 2003: 62);
- 5) *monomorfinės ir polimorfinės apibrėžtys* (rus. *мономорфные и полиморфные определения*). Monomorfinių apibrėžčių ypatybė yra aiškus, griežtai nusakytas apibrėžiamo termino turinys, o polimorfinės apibrėžtys leidžia laisviau interpretuoti sąvokos semantiką, nėra tikslios, todėl nerekomenduojamos norminėje terminografijoje (Шелов 2003: 67). Autoriaus manymu, ši apibrėžčių sistema turi ir netikslumų (ten pat).

Apibendrinant reikėtų pabrėžti, kad, norint, jog apibrėžtis tiksliai nuskaitų, įvardytų arba apibūdintų sąvoką, joje turėtų būti atskleisti tam tikri įvardijamosios sąvokos požymiai, padedantys išryškinti jos skirtynes nuo kitų sąvokų ir parodyti tam tikrus semantinius ryšius. Iš to, kas jau pasakyta, turbūt nekyla abejonių, kad ne tik terminai, bet ir apibrėžtys padeda užtikrinti visiems vienodai suprantamą, kartu ir patikimą dalykinį bendravimą. Be to, kaip matyti iš 1 paveikslo, terminas ir apibrėžtis susi-

ję subordinacijos santykiais – nuo to, kas atskleidžiama apibrėžtyje, priklauso terminas, ir atvirkščiai – tam tikro termino ar jo dėmens (-ų) pasirinkimas lemia ir apibrėžties turinį. Tačiau praktiniame terminologijos darbe nepamirština, kad kai kuriais atvejais „teisingi gali būti ne tik vienas, bet net ir keli terminų apibrėžimai“ (Gaivenis 2002: 19). Taigi, vertinant terminą (taip pat ir jo kokybę), visada svarbu įvertinti ir apibrėžties kokybę, t. y. tai, ar ji atitinka keliamus reikalavimus.

3. APIBRĖŽČIŲ REIKALAVIMAI

Lietuvos Respublikos standarte LRST 1115-90 *Terminologijos principai ir metodai* išskiriami keturi reikalavimai, kurių reikia laikytis, sudarant apibrėžtį: 1) apibrėžtyje turi atsispindėti esminiai sąvokos požymiai; 2) adekvatumas; 3) sistemiškumas ir 4) trumpumas (Noreikaitė 1994: 99)⁹. Nors šis standartas nebegalioja, tačiau aptarti iš esmės tarptautiniai reikalavimai (tai verstinis tarptautinis standartas) rodo, kurių reikalavimų privalėjo laikytis apibrėžtis rašantys specialistai.

Julia Eduardovna Mueller išskiria tokius apibrėžčių reikalavimus: apibrėžtis turi būti kuo trumpesnė, tačiau turi apimti visus esminius ir skiriamuosius sąvokos požymius; apibrėžtis turi atskleisti apibrėžiamo termino vietą sąvokų sistemoje; apibrėžtyje vartotini žinomi ir jau apibrėžti terminai; vengtina terminus aiškinti sinonimais ar iš esmės tapačiais žodžiais (Mueller 2016: 44–46).

S. Šelovas skiria septynis loginius ir kalbinius termino apibrėžties reikalavimus: 1) apibrėžtis turi būti proporcinga, t. y. apibrėžiamojo ir apibrėžiančiojo apimtys vienodumas; 2) apibrėžtyje reikia išskirti artimiausią giminę ir rūšį; 3) būtina parodyti rūšinio skirtumo specifiškumą; 4) apibrėžčių sistemoje nepageidautinas ydingasis ratas; 5) netinkamos logiškai prieštaringos apibrėžtys; 6) apibrėžtis turi būti tiksli ir aiški; 7) vengtinios neigiamos apibrėžtys (Шелов 2003: 204–205).

Dauguma užsienio terminologų nurodo labai panašius apibrėžčių turinio reikalavimus ir atkreipia dėmesį į tai, kad apibrėžtis reikėtų reguliariai

⁹ Apibrėžčių rašymo taisyklės kiek plačiau pabandytos aprašyti Vilijos Celiešienės ir Juditos Džežulskienės vadovėlyje *Profesinės kalbos pagrindai*. Čia skiriami adekvatumo (terminas turi apibūdinti sąvoką), sistemiškumo (sąvokos požymiai turi atskleisti sąsajas su kitomis sąvokomis arba skirtybes), glaustumo (suderinti aiškinimai pateikiami kaip pastabos), objekto srities išlaikymo ir keičiamumo principai (Celiešienė, Džežulskienė 2008: 46). Autorės apibrėžčių rašymo principus aprašo remdamosi aiškinamųjų terminų žodynų pavyzdžiais, todėl nurodytos apibrėžčių rašymo taisyklės gali tikti ne visais atvejais.

atnaujinti, nes jų turinys, laikui bėgant, gali kisti (Arntz ir kt. 2004: 14).

Praktiniame terminografijos darbe paprastai apibrėžtis formuluoja specialistai, o juos prireikus konsultuoja terminologai. Terminų žodynuose stengiamasi, kad ne tik terminai sudarytų tam tikras sistemas (tai akivaizdus loginis apibrėžčių požymis), bet kad ir jų apibrėžtys derėtų. Be abejo, specialistams rašant apibrėžtį gali kilti problemų dėl jų turimų apibrėžčių prototipų, dėl sąvokos sampratos, turimų žinių. Minėti dalykai gali lemti ir tai, kad tam tikros dalykinės srities to paties termino apibrėžtys skirtinguose šaltiniuose gali skirtis. O tai, kuri apibrėžtis yra tiksli ir išsami, gali būti mokslinių diskusijų objektas. Kai kuriuose užsienio šaltiniuose pabrėžiama, kad jeigu tam tikros srities terminas turi tikslią ir aiškią specialistų apibrėžtį, aprobuotą ir paskelbtą tos srities terminografijos šaltinyje ar duomenų bazėje, ją ir reikėtų vartoti, o ne kurti naują (Oberholzer 2002: 16).

Aišku viena, kad tam tikros vienos sąvokos apibrėžtis turi būti pateikta tik pagal vieną kategoriją, o patikimiausias kriterijus, sisteminant ir grupuojant sąvokas pagal kategorijas, yra jų turinys. Nepamirštinai ir kalbiniai apibrėžčių reikalavimai, tokie kaip taisyklingumo, sistemiškumo, ekonomijos, paplitimo ir kt.

4. VIENO ATVEJO ANALIZĖ

Ne tik tam tikro dalyko ar tam tikros srities specialistams, bet ir terminologams gana dažnai kyla klausimas, ne tik kaip apibrėžti terminus, t. y. parašyti aiškią, tikslią ir sistemishką apibrėžtį, bet ir kurį terminą ar termino dėmenį pasirinkti vartoti, kad šis tiksliausiai atskleistų visus norimus įvardyti sąvokos aspektus, apibrėžtų pagrindiniu dėmeniu žymimos sąvokos apimtį, sukonkretintų jos turinį. Beveik prieš pusantrų metų į rankas pakliuvo rengiamo sporto terminų žodyno rankraštis. Kadangi skirtingų sporto šakų daug, daug ir specialistų, rašančių žodyną. Abejonių sukėlė tokie atvejai, kai skirtingų sporto šakų atstovai nevienodai įvardijo sporto srityje vartojamus aprangos terminus, ypač su dėmenimis *aprranga* ir *batai*, todėl nuspręsta panagrinėti jau aprobuotus ir terminų žodynuose pateikiamus terminus bei jų apibrėžtis.

LR terminų banke¹⁰ pateikiami tokie sporto srities sudėtiniai terminai su pagrindiniu dėmeniu *aprranga*:

¹⁰ Plačiau apie Terminų banką ir jame skelbiamus terminus žr. Alvydo Umbraso straipsnyje „Lietuvos Respublikos terminų bankas: 10 metų po įstatymo priėmimo“, paskelbtame 20-ajame *Terminologijos* žurnalo numeryje (96–122 p.).

gimnastikos apranga – sportiniai drabužiai ir bateliai dėvėti per gimnastiką (AATŽ 2014);

golfo apranga – drabužiai, avalynė, galvos apdangalai golfui žaisti (AATŽ 2014);

slidinėjimo apranga – drabužiai, avalynė, galvos apdangalai slidinėti (AATŽ 2014);

teniso apranga – drabužiai, apavas, galvos apdangalai, skirti dėvėti žaidžiant lauko tenisą (AATŽ 2014).

Kaip matyti iš apibrėžčių, jos laikytinos išvardijamosiomis, mat jose nurodoma, kas sudaro apibrėžiamąją termininę sąvoką – šiuo atveju tai *drabužiai, avalynė, galvos apdangalai*. Apibrėžiant, kas yra *gimnastikos apranga*, dar sukonkretinama – ne bet kokie, o *sportiniai drabužiai ir bateliai*. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad apibrėžtyse vartojamus žodžius *drabužiai, avalynė, galvos apdangalai, sportiniai drabužiai, bateliai* taip pat galima rasti aprangos terminų žodynuose, pvz.: Stanislovo Algimanto Ratauto, Eugenijos Strazdienės ir Ados Gulbinienės *Aiškinamajame aprangos terminų žodyne* (2014) ar Juozo Pričinausko *Aprangos žodyne* (2002). Visų pateiktų terminų loginis centras – pagrindinis dėmuo *apranga*. Natūraliai kyla klausimas, ar šalutiniai dėmenys *gimnastikos, golfo, slidinėjimo, teniso*, kuriais įvardijama tam tikra sporto šaka ar tam tikras sportinis žaidimas ir kurie turi tam tikrą paskirties atspalvį, pasirinkti tikslingai? Galbūt tiksliau būtų sakyti *gimnastų, golfo žaidėjų, slidininkų ar tenisininkų apranga*, t. y. šalutiniais dėmenimis nurodyti asmenis, kuriems ši apranga skiriama? Matyt, tokių minčių atsiranda dėl to, kad jau išėjusiuose žodynuose randame ir tokių sudėtinių terminų, kurių šalutiniai dėmenys reiškiami daugiskaitos kilmininkais, įvardijančiais asmenis, avinčius apibrėžiamuosius batus (*motociklininkas, parašiutininkas*):

motociklininkų batai – batai, skirti motociklų sportui ir važinėti motociklu, ppr. su perkeltiniu ir perkulniniu dirželiais, per keltį ir per kulną sujungtais metaliniu žiedeliu (AATŽ 2014);

parašiutininkų batai – parašiutininkų avimi batai šuoliams su parašiotu, parašiutininko aprangos dalis (AATŽ 2014).

Be jau paminėtų, pateikiama rūšinių terminų, kurių šalutiniai dėmenys nusako sporto šaką, t. y. apibrėžtimi įvardijama gerokai plačiau, plg.:

bokso batai – batai su aukštesniais ar žemesniais suvarstomais auliukais, lengvais odos ar kitos medžiagos geros amortizacijos ir antifrikcijos padais boksininkams (AATŽ 2014);

žolės riedulio batai – batai, avimi žaidžiant žolės riedulį, pasižymintys didesne apsaugine ir amortizacine geba, didesniu pado kapliukų skaičiumi (AATŽ 2014).

Kaip matyti iš Terminų banke pateikiamų aprangos terminų žodyno pavyzdžių, abiem atvejais apibrėžiamojo objekto rūšiniu skirtumu eina tokie požymiai kaip *su auliukais, tam tikrais padais, odos*, t. y. įvardijamos tam tikros batų detalės, medžiaga, iš kurios jie gaminami, ir pan. Be viso to, kai kuriose apibrėžtyse minima ir paskirtis: *avimi žaidžiant žolės riedulį, skirti motociklų sportui ir važinėti motociklu, šuoliams su parašiu-tu*. Taigi, visose apibrėžtyse pirma nurodoma sąvokos artimiausia giminė, o paskui nusakomas rūšinis skirtumas, dažniausiai net ne vienas. Priklausymą nusakantys terminai *motociklininkų batai* ir *parašiutininkų batai* įdomesni dėl gramatikos – šalutiniai terminų dėmenys įvardijami daugiskaita. Gali kilti klausimas, ar tokia terminologinė daugiskaita pagrįsta ir reikalinga? Gal vis dėlto pakaktų vienaskaitos? Apibendrinamoji daugiskaita čia, regis, laikoma tikslesne, mat batų rūšis įvardijama apibendrintai, nurodant priklausymą *motociklininkų, parašiutininkų*, nesiekiant nurodyti konkretaus *motociklininko* ar *parašiutininko*. Tačiau čia puikiai tiktų ir vienaskaita, ypač jeigu apibrėžtyse būtų paminėtas asmens pavadinimas taip pat vienaskaita.

Taigi, kodėl vienais atvejais sudėtiniais terminais su pagrindiniais dėmenimis *apanga* ir *batai* įvardijama rūšis, turinti paskirties atspalvį, o kitais – turinti priklausymo atspalvį? Nuo ko tai priklauso? Galima spėti, kad specialistų pasirinkimą nulėmė apibrėžtis, tiksliau – tie požymiai, kurie pasirinkti kaip esminiai ir išskiriantys tam tikrą sąvoką iš kitų. Terminologas formaliai čia priekaištų tarsi neturėtų, išskyrus vienintelį – panašaus tipo sąvokos apibrėžiamos remiantis ne vienu pagrindu ir atsidūrusios viename aiškinamajame terminų žodyne nesudarys aiškios sistemos. Tačiau galima svarstyti ir tai, kad aptartų terminų pagrindiniai dėmenys skiriasi savo turinio apimtimi, nes dėmeniu *ap-ranga* įvardijami ne tik tam tikri drabužiai, bet ir reikmenys, specialiai pagaminti tam tikros sporto šakos sportininkams, t. y. ekipuotė, o dėmeniu *batai* – tik konkreti avalynė, ir kaip tik dėl to atsiranda raiškos skirtumų. Galima svarstyti ir tai, kad aptariamų loginių netobulumų ir nevienodumų atsiranda ir dėl apibrėžties trūkumų, skirtingų sporto sričių specialistų patirties, žinių, terminografinio darbo atskirai, t. y. nematant vienos sistemos.

Panagrinėkime dar vieną atvejį – *žvejų batai, žvejojimo batai, žvejybiniai batai, žvejojbos batai* ar *batai žvejybai*? T. y. kaip reikėtų įvardyti batus,

skirtus avėti žvejams per žvejybą. Nors *Aiškinamajame aprangos terminų žodyne* randame terminą *žvejų batai*¹¹:

meškeriotojams ir žvejams skirti vandeniui nepralaidūs batai (AATŽ 2014),

tačiau kodėl tokie batai negalėtų būti vadinami kitaip, pvz., TB *žvejavimo batai*, plg. *jojimo batai* (AATŽ 2014), dar plg. TB *jojimo kelnės*, jeigu ši avalynė yra skirta avėti atliekant tam tikrą veiksmą? O gal šalutinis sudėtinio termino dėmuo galėtų būti ne abstraktaus, o konkretaus daiktavardžio kilmininkas *žvejybos*, plg. *žygio batai* (AATŽ 2014)? Terminijoje naudinko linksniu šalutiniai dėmenys reiškiami retai. Šiuo atveju junginyje *batai žvejybai* dėmuo *žvejybai* keistinas įprastesniu kilmininko linksniu *žvejybos*. Galėtų būti ir *žvejybiniai batai* – šalutiniu dėmeniu *žvejybinis* būtų nusakomas priklausymas pamatiniu žodžiu pasakomam veiksmui, procesui (*žvejybai*) ar sąsajos su visu tuo. Kaip matyti iš žodyne pateikiamos apibrėžties, ja nusakoma paskirtis (*meškeriotojams ir žvejams skirti*) ir esminis požymis (*vandeniui nepralaidūs*). Abejonių dėl aptariamo sudėtinio termino šalutinio dėmens kyla dar ir dėl to, kad apibrėžtyje minimi *meškeriotojai* ir *žvejai*, o terminas yra tik *žvejų*. Taigi, ar *žvejai* ir *meškeriotojai* – tas pats? Naujausiame norminiame *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne* žodis *žvejys* aiškinamas taip: „žmogus, kuris žvejoja“; akademiniam *Lietuvių kalbos žodyne* žodis *meškeriotojas* – „kas meškeroja“. Meškere žuvis gaudyti gali tiek meškeriotojas, tiek žvejys. Tačiau sąvoka *žvejys* suprantama gerokai plačiau, priklausomai nuo srities, kurioje ją reikia apibrėžti.

Matyt, specialistai, kurdami terminus, turėtų išeities tašku vis dėlto rinktis tik turinį, t. y. termininę reikšmę, ir apibrėžtyje motyvuotai atspindėti esminius ir skiriamuosius įvardijamosios sąvokos požymius. Nepamirština ir logika, termino semantinis turinys. Iš esmės sudėtinio termino dėmens pasirinkimas priklauso nuo apibrėžties turinio ir apimties. Ir atvirkščiai – nuo sudėtinio termino dėmens (-ų) priklauso apibrėžties pasirinkimas, mat paprastai vertinama, ar terminas ir apibrėžtis dera, ar apibrėžtis ne per plati, siaura, ar nėra ydingojo rato ir pan. Taigi, apibrėžtis negali egzistuoti atskirai nuo termino, o terminas – nuo apibrėžties, o abu atskirai – nuo apibrėžties ir termino autoriaus. Vadinasi, apibrėžtis ir terminas (nesvarbu, ar terminas vientisinis ar sudėtinis) tarpusavyje yra susiję subordinacijos santykiais (žr. 2 pav.) – vienas kitą lemia ir vienas nuo kito priklauso.

¹¹ Terminologijos taisy muose vietoj svetimybės *bachilai*, *bachilos* siūloma vartoti *žvejo batai* (TT 1992: 21).

IŠVADOS

1. Terminas turi turėti apibrėžtį. Apibrėžties turinys priklauso nuo sąvokos apimties – pasikeitus (pamažėjus ar padaugėjus) ja įvardijamų bendrųjų ir skiriamųjų požymių skaičiui, gali pasikeisti (būti patikslintas – susiaurintas ar išplėstas) ir apibrėžties turinys. Rašant tos pačios sąvokos apibrėžtį specialistų gali būti fiksuojami ne tie patys sąvokos požymiai. Tokį nevienodumą lemia skirtinga specialistų patirtis, srities žinios, išsilavinimas, sąvokos suvokimas. Taigi, apibrėžtis – tai konstruktyvaus susitarimo rezultatas.

2. Mokslinėje literatūroje galima rasti skirtingų apibrėžčių klasifikacijų, kurios iš esmės priklauso nuo pasirinkto skirstymo pagrindo, autorių patirties ir sampratos, taip pat dalykinės srities. Lietuvių terminologijoje apibrėžtys nagrinėtos nedaug. Daugiausia dėmesio joms skyrė terminologas K. Gaivenis. Iš esmės visos klasifikacijos remiasi sąvokomis *intensija* ir *ekstensija* bei praktinio darbo rezultatais – terminografiniuose šaltiniuose skelbiamomis terminų apibrėžtimis.

3. Sudėtinio termino rūšinio dėmens (-ų) raiška akivaizdžiai priklauso nuo apibrėžties turinio, kurį kuria tam tikros dalykinės srities specialistas. Vadinasi, nuo specialisto įvardijamo termino sampratos – ar jis nori išskirti tam tikrą sritį, šaką, ar nori įvardyti asmenį ar pan. – ir priklauso, kuris dėmuo bus pasirinktas vartoti. Terminologui, konsultuojančiam specialistą, rengiantį terminų žodyną, tokiu atveju tenka pripažinti, kad vienam iš pagrindinių reikalavimų – apibrėžtis turi būti išsami, aiški, objektyvi, nedviprasmiška, o apibrėžiamosios sąvokos apimtis yra lygi apibrėžiančiosios sąvokos apimčiai – nenusižengiama. Taigi, terminas ir apibrėžtis susiję abikrypčiais subordinacijos santykiais – vientisinio termino ar sudėtinio termino dėmenų pasirinkimas priklauso nuo apibrėžties turinio ir apimties, ir atvirkščiai.

ŠALTINIAI

AATŽ – Stanislovas Algimantas Ratautas, Eugenija Strazdienė, Ada Gulbinienė, *Aiškinamasis aprangos terminų žodynas: daugiau nei 6000 terminų lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbomis*, Kaunas: Terminologija, 2014.

Bendrinės lietuvių kalbos žodynas, vyr. red. D. Liutkevičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas/>.

Lietuvių kalbos žodynas, vyr. red. G. Naktinienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/lietuvių-kalbos-zodynas/>.

Pričinauskas Juozas 2002: *Aprangos žodynas*, Vilnius: Apyaušris.

TB – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Lietuvos Respublikos terminų bankas, 2005–2020. Prieiga internete: <http://terminai.vlkk.lt/>.

LITERATŪRA

- Arntz Reiner, Picht Heribert, Mayer Felix 2004: *Einführung in die Terminologearbeit*, Georg Olms Verlag AG Hildesheim.
- Bubelis Rimgaudas, Jakimenko Virginija, Valatka Vytis 2012: *Logika*. II dalis. *Silogistika, klasių logika, daugiareikšmė, modalinė, normų logika, nededukciniai samprotavimai*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Celiešienė Vilija, Džežulskienė Judita 2008: *Profesinės kalbos pagrindai*, Kaunas: Technologija.
- EFT – *Empfehlungen für die Terminologearbeit*, Bern, 2018. Prieiga internete: http://www.cotsoes.org/sites/default/files/KUEDES_Empfehlungen_fuer_die_Terminologearbeit_Bern_2018.pdf [žiūrėta 2021-05-13].
- Eidukienė Dalia 2009: *Logika*, Vilnius: Parama.
- Gaivenis Kazimieras 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Gaivenis Kazimieras 2004: Sudėtinių terminų pateikimas ir aiškinimas terminų žodynuose. – *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos: straipsnių rinkinys Kazimierui Gaiveniui atminti*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Gaivenis Kazimieras, Keinys Stasys 1990: *Kalbotyros terminų žodynas*, Kaunas: Šviesa.
- ISO 1087: 2019 (en) *Terminology work and terminology science – Vocabulary*. Prieiga internete: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:62330:en> [žiūrėta 2021-07-05].
- Jakaitienė Evalda 2005: *Leksikografija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Jakaitienė Evalda 2010: *Leksikologija: studijų knyga*, antr. pakart. leid., Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Keinys Stasys 2005: Priesaginė lietuviškų terminų daryba. – *Dabartinė lietuvių terminologija*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 21–76.
- Klimavičius Jonas 2005: Kazimieras Gaivenis. Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys [rec.]. – *Leksikologijos ir terminologijos darbai: norma ir istorija*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 246–258.
- KP L1 – *Kalbos patarimai 4*: kn. *Leksika 1: mokinių vartojimas (L1)*, sud. D. Mikulėnienė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
- KP L1 – *Kalbos patarimai 4*: kn. *Leksika 1: mokinių vartojimas (L1)*, sud. D. Mikulėnienė, A. Dilytė, antras patais. ir papild. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2013.
- Kvašytė Regina 2005: *Mokomasis terminologijos žodynėlis*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- LKE – *Lietuvių kalbos enciklopedija*, par. K. Morkūnas, red. V. Ambrazas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.
- LST ISO 1087-1:2005 *Terminologijos darbas. Aiškinamasis žodynas*. 1 dalis. *Teorija ir taikymas* (tapatus ISO 1087-1:2000).
- Mickienė Ilona, Briaukienė Birutė 2016: *Lietuvių terminologijos aspektai*: metodinė mokomoji knyga, Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internete: https://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/lietuviu/Lietuvi%20terminologijos_aspektai_2016.pdf [žiūrėta 2021-04-01].
- Mueller Julia Eduardovna 2016: Prinzipien, Arten und Charakteristika von Definitionen in der deutschen und englischen Logikterminologie. – *Филологические науки в МИМО 7*, 39–49. Prieiga internete: <https://philnauki.mgimo.ru/jour/article/view/117/118> [žiūrėta 2021-07-01].
- Noreikaitė Adelė 1994: Lietuvos Respublikos standartas „Terminologijos principai ir metodai“. – *Terminologija 1*, 99–100.
- Oberholzer Mirjam 2002: *Terminologische Definitionen: Form, Funktion, Extraktion*, Zürich. Prieiga internete: https://www.cl.uzh.ch/dam/jcr:00000000-6a77-a254-ffff-ffff5fa2b22/oberholzer_liz_terminologische_definitionen.pdf [žiūrėta 2021-07-01].
- Plečkaitis Romanas 2004: *Logikos pagrindai*, Vilnius: Tyto Alba.
- Sager Juan C. 1990: *A Practical Course in Terminology Processing*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Šalkauskis Stasys 1991: *Raštai II: filosofijos ir pedagogikos terminija*, Vilnius: Mintis.
- TT – Kazimieras Gaivenis, Angelė Kaulakienė, Stasys Keinys, Jonas Klimavičius, *Terminologijos taisymai*, Vilnius: Mokslas, 1992.
- TV – *Terminologijos vadovėlis Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos departamento vertėjams*, Liuksemburgas, 2006. Prieiga internete: http://www.laraneda.lt/failai/terminology_guidelines_lt.pdf [žiūrėta 2021-05-12].
- TŽŽ – *Tarptautinių žodžių žodynas*, red. A. Kaulakienė, Vilnius: Alma littera, 2013.
- TŽŽ – Valerija Vaitkevičiūtė, *Tarptautinių žodžių žodynas*, 4-as patais. ir papild. leidimas, Vilnius: Žodynas, 2007.
- VLEe – *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, e. variantas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2001–2020. Prieiga internete: www.vle.lt.
- Шелов Сергей Дмитриевич 2003: *Термин. Терминологичность. Терминологические определения*, Москва.

Summary

As it is generally known, the content of the term is revealed by the definition of the terminological meaning, the content of which essentially depends on the scope of the concept. If the number of the basic and distinguishing features reflected by the concept changes (decreases or increases), the content of the definition may be further updated (narrowed or expanded). The professionals of a certain field may choose slightly different features of the concept to define the same concept. Such inconsistency may be determined by the difference in their experience, perception of the concept, professional knowledge, and even imagination. We may say that the definition of a certain term is the outcome of a constructive agreement, and there are cases where several definitions (rather than one) revealing the basic and distinguishing features of the concept devised by the professionals of a certain field may be considered correct and appropriate.

The article analyses two-word terms with the head component *apranga* and *batai* found in the Term Bank of the Republic of Lithuania: *gimnastikos apranga*, *golfo apranga*, *slidinėjimo apranga*, *teniso apranga* and *motociklininkų batai*, *parašiutininkų batai*, *bokso batai*, *žolės riedulio batai*, etc. It is discussed why in some cases the combinative terms with *apranga* and *batai* as head components indicate aspect with the shade of purpose and in other cases with the shade of belonging. The analysis of the examples entails a conclusion that the expression of the aspectual component(s) of the combinative term obviously depends on the content of the definition created by a professional of a certain field. It means that the way a professional conceives the specific term determines which element is chosen for use. Therefore, the term and its definition are linked by bidirectional relations of subordination, i.e. the selection of constituent components for a one-word or combinative term depends on the content and scope of the definition, and vice versa.

Gauta 2021-07-10

Aušra Rimkutė-Ganusauskienė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas ausra.ganusauskiene@lki.lt